

Korsningen Österlånggatan och Torggatan

Den låga bebyggelsen i trästaden Borås runt år 1890 dominerade staden ända fram till sekelskiftet 1900 en ljus och luftig stad över de mest centrala delarna. Torgen blev viktiga i nyanlagda eller växande städer. Borås är ett sådant exempel där lilla Torpa By utvidgades, planerades och med hjälp av Stora Torget lyftes upp för att bli en av Sveriges nya städer. Man förstod tidigt att torgen i de flesta fall byggde upp och stärkte den omgivning de hamnade i, de bärande element i staden och byggnaderna runtomkring var underordnande torget yta och utbredning. Som ett sätt att knyta ihop ett torg med dess omgivande bebyggelse använde man under renässansen ofta arkadgångar i bottenvåningarna längs med torgens sidor. I Borås kan man tydligt se en koppling i detta sätt gestalta ett torg i de moderna arkaderna längs med Stora Torgets norra sida, i det så kallade Midas-kvarteret. Detta faktum visar också stadsarkitekterna Ericson och Gandviks ideal och deras höga ambitioner med torget. Även relationen mellan torget och dess inredning var viktig under renässansen, det blev vanligt med fontäner, statyer och andra monument på torgen allt för att visa värdet på platsen. Även här kan man se kopplingen till Stora Torget i Borås i form av den nya torgbrunnen från år 1940 och bysten föreställande Gustav II Adolf från år 1952.

Foto Glenn Murberg 20171013

Denna bild fotograferade jag den 13 oktober 2017 ifrån Rådhustrappan och det har skett en radikal förändring. Borås är en av de 27 stadsgrundningar som gjordes under Gustav II Adolfs tid på 1600-talet och som innebar nya former för stadsbyggandet i Sverige. Man ville från statens sida skapa ett militärt välordnat samhälle och rutnätsplanen, med sin reguljära tomtindelning och kvarterens allsidiga utåtvändhet, ansågs verka förstärkande på städernas representativa karaktär. Centralmakten försökte vid den här tiden på alla sätt att stärka stadsväsendet och höja städernas materiella standard i det fattiga och på många sätt eländiga landet Sverige. Samtidigt ville man minska brandrisken i de små trästäderna och få en mer "lucker" bebyggelse med ett system av torg och bredare gator. Rutnätsplanerna var ett steg bort från de medeltida städernas täta bebyggelse och trånga gränder som man hade många dåliga erfarenheter av. I den industriella handelsstaden Borås var det alltså genom medveten stadsplanering som torgen växte fram, fick sin placering och sin fasta form. Stora torget var ursprungligen det första, största och enda torget i Borås. Efter stadsbranden år 1827 kom även Hörtorget att planeras som en öppen plats i den reviderade rutnätsplan för Borås som presenterades samma år.

Allteftersom vägarna i Sverige förbättrades från tidigt 1800-tal och framåt började handeln i städerna att förskjutas mot att bli en mer kontinuerlig företeelse. Handelsstadens existens och de återkommande marknaderna på torgen var en förutsättning för varandra. Den mångskiftande kommersen, då allmogen sålde livsmedel eller hemslöjdsprodukter till invånarna i staden och samtidigt köpte specerier och kranvaror av stadens borgare, utgjorde förutsättningen för borgarnas tillvaro. Borås var i stor utsträckning en transitpunkt för varor som passerade in och ut genom dess tullar. Men staden sög naturligtvis samtidigt upp en mängd produkter i egenskap av konsument. All tillförsel av varor till staden skulle säljas på torgen och dit koncentrerades därför marknadsgarnas myllrande massor. Ambulerande köpmän var inte ovanliga i samband med större marknader i städer av Borås storlek. De fungerade som en form av mellanhänder mellan hantverkare och hemslöjdare

på landsbygden och konsumenterna på torgen. Under 1800-talet var det dock först och främst de bofasta köpmännen i Borås som hade siktet inställt på landsbygdsbornas välfyllda plånböcker och portmonnäer under marknadsdagarna. Redan från 1700-talet växte Sveriges befolkning och landsbygdens köpkraft ökade avsevärt, vilket gjorde att både antalet marknadsbesökare och ambulerande köpmän blev fler till antalet.